

Козинець О.Г.,
к.і.н., доцент, зав. кафедри теорії та історії
держави і права, конституційного права
Чернігівського національного технологічного університету
Левченко М.Ю.,
Студентка групи ППР-161
Юридичного факультету
Чернігівського національного технологічного університету

Н. Макіавеллі – державний діяч та теоретик

В епоху Відродження та Реформації в Європі водночас із поширенням гуманізму і появою різних демократичних рухів, народжуються нові політичні вчення. XVI ст. характеризувалося глибокою кризою, початком кінця гуманізму епохи Відродження. Мрії гуманістів про швидке пришествя «золотого віку» зіткнулись із реальністю постійних війн, контрреформацією, зміцненням централізованої феодальної влади, експансією іноземних держав. Саме в цей буремний час працював на високій державній посаді Нікколо ді Бернардо Макіавеллі, який одночасно був одним із найбільш видатних представників тогочасної політичної думки.

Метою даних тез є дослідження життя та ідейної спадщини Нікколо Макіавеллі.

Нікколо Макіавеллі (1469-1527) – італійський державний та політичний діяч, мислитель, поет. Народився в бідній аристократичній сім'ї у Флоренції. Постійно і цілеспрямовано займався самоосвітою і, за твердженнями сучасників, став блискуче освіченою людиною. Н. Макіавеллі прекрасно знав праці Платона та Аристотеля, Фукідида і Полібія, Цицерона, Плінія та Плутарха. Оволодів основами юридичних і комерційних наук, навиками ведення юридичних справ [1, с. 52].

Висока освіченість Макіавеллі включала досконале знання античної класики (латиною) та італійської літератури. Замолоду проявив себе як досвідчений і талановитий політик [7, с. 356]. Протягом 14 років виконував обов'язки секретаря Ради десяти – урядового органу Флорентійської республіки, мав видатні дипломатичні здібності. Як посол Макіавеллі побував

при різних європейських дворах. За час служби Макіавеллі склав тисячі дипломатичних листів, проектів урядових розпоряджень, військових наказів, державних законів. Багатий досвід дипломата та організатора республіканських служб дали йому величезний матеріал для роздумів та узагальнень, і були покладені в основу його творів [5, с. 130].

Після падіння республіки і відновлення влади Медичі (1512 р.) Макіавеллі був заарештований і висланий у свій маєток, де написав більшість своїх творів [7, с. 356]. Втім, 1519 р. Лоренцо Медичі помер, і Макіавеллі повернувся до громадянської та політичної діяльності. І все ж недовго прослужив мислитель своїй батьківщині. У 1527 р., на 58-му році життя, його спіткала смерть [5, с. 130].

Нікколо Макіавеллі відомий передусім своїми працями «Правитель» (1513), «Роздуми на першу декаду Тита Лівія» (1519), «Історія Флоренції» (1532). Він увійшов в історію політичної думки як творець нової науки про політику [9, с. 44].

Він був першим, хто в своєму творі «Государ» реалістично підійшов до об'єкта політики, описав усю непривабливість політичних засобів, про які самі політики воліли б мовчати. Як на честь лікаря називають хворобу, яку той вперше описав, так і «макіавеллізм» став терміном, яким позначають аморальну та безпринципну політику. Макіавеллі описав аморальну поведінку: нечесність й вбивство невинних, як нормальну й ефективну в політиці. Він навіть закликав до таких дій у багатьох ситуаціях. Сумнозвісна знаменитість книги витікає з твердження, що вона дає «злі поради тиранам, щоб допомогти їм утримати владу». Цей термін асоціюється з політичними махінаціями, підступом і реальною політикою [2, с. 62].

Макіавеллі намагався розкрити закономірності суспільно-політичних явищ, з'ясувати причини зміни однієї форми держави іншою, визначити найкращу з них, розглянути проблеми співвідношення влади правителя і народу тощо. Аналіз і вирішення цих питань, виходячи з потреб часу, надавали

вченню мислителя значення практичної науки про політику, управління державою [9, с. 45].

У своїй творчості Н.Макіавеллі негативно ставився до феодалів. На його думку вони перешкождали єдності держави, добробуту громадян [3, с. 9]. Також відмовився від релігійного світогляду і досить різко виступив проти теологічних уявлень про політику, державу і право. Все його мислення було перейняте світським духом. Відкинувши середньовічну концепцію божественної визначеності, Н.Макіавеллі в повній відповідності з гуманістичними принципами Відродження розрізняв дві рушійні сили політики і всієї історії. Це – 1) *fortuna* – доля; 2) *virtu* – особиста енергія людини [5, с. 131].

Відкинувши ідею фаталізму, Макіавеллі наблизився до ідеї об'єктивної закономірності розвитку суспільства, яку назвав фортуною. Вірив у силу людського розуму, вважав, що людина як розумна істота може пізнати фортуну (закони розвитку суспільства) і спрямовувати її на благо людства [6, с. 231].

Людина, за Макіавеллі, пов'язана умовами (обставинами) життя і з ними вона має координувати власні вчинки, але це вже не пасивна людина, яка підкоряє свою волю вищим силам. На противагу християнській концепції Макіавеллі обстоює людину-борця, людину-творця, яка не завжди сліпо підкоряється долі [4, с. 94].

Як один із прекрасніших сучасників доби італійського Відродження Леонардо да Вінчі створив до сьогодні не розгадану посмішку Мони Лізи, так і Нікколо Макіавеллі створив актуальний образ сильної та неординарної особистості, яка через віки дивує своєю мудрістю і здатністю ефективно управляти державою, особою, яка наділена мудрістю, щоб привести суспільство і різні політичні підходи й думки в ньому до належного компромісу. Відмінна риса цього образу – прагнення до «золотої середини». Особисті риси правителя, по можливості, не повинні переходити межі дозволеного. Щедрість повинна бути помірною, любов повинна бути сусідом страху, а прямодушність і чесність мають можливість запросто співіснувати з

хитрістю і навіть лицемірством. Правитель зобов'язаний поєднати в собі якості лева і лисиці. Уміти правильно оцінювати дії та поради своїх наближених, приймати вольові рішення і, нарешті, володіти природною мудрістю. Усі вчинки повинні здійснюватися в ім'я державних інтересів і на благо підданих [8, с. 251].

Таким чином, можна зазначити, що Нікколо Макіавеллі був визначним діячем епохи Відродження, який зробив значний внесок у розвиток політичної думки. У цілому заслуги Н. Макіавеллі як теоретика полягають у тому, що він: 1) відкинув схоластику, замінивши її раціоналізмом та реалізмом; 2) заклав основи політичної науки; 3) виступив проти феодальної роздробленості, за створення централізованої Італії; 4) увів у політичний лексикон поняття «держава» та «республіка» у сучасному їх розумінні; 5) сформулював суперечливий, але вічний принцип «мета виправдовує засоби».

Він ставив перед собою досить прогресивні цілі, втілення яких здійснювалося доволі жорсткими методами. Створення могутньої держави він вбачав можливим при використанні хитрості й лукавства в управлінні. Саме завдяки Макіавеллі з'явився термін «макіавеллізм» як політика безчестя та зневаження людських принципів задля досягнення вищої мети, але в тому разі, якщо ця мета – єдність держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горлач М.І., Кремень В.Г. Політологія: наука про політику: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2009. 840 с.
2. Історія вчень про державу і право: підручник / за ред. проф. Г. Г. Демиденка, проф. О. В. Петришина. Х.: Право, 2009. 256 с.
3. Козинець О.Г., Півень Б.О. Політичні та правові погляди Нікколо Макіавеллі в історичному та сучасному аспектах. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. №3. С. 8-11
4. Марчук В. П. Історія політичних і правових вчень: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. 480 с.

5. Орач Є. М. Історія політичних і правових вчень: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2005. 560 с.
6. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2014. 416 с.
7. Філософський енциклопедичний словник / голова редколегії В.І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
8. Ціватий В. Г. Нікколо Макіавеллі (1469-1527): політико-дипломатичні погляди і діяльність (у вимірах ХХІ століття). *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2013. Вип. 20(1). С. 250-252.
9. Шляхтун П. П. Політологія: історія та теорія: Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2010. 472 с.